

Les conclusions, sintètiques i clares, reclamen una mirada neta de prejudicis sobre la figura i l'obra de Josep Pin i Soler, que abandoni les inèrcies i que superi «els tòpics basats en una actitud negativa respecte al costumisme, el populisme, el ruralisme, etcètera, d'un home que, paradoxalment, demostrà ésser profundament i convençudament obert i universalista: urbà». Un epíleg d'Antoni Rovira i Virgili, que destaca aquestes mateixes qualitats de Josep Pin i Soler, rebla el clau del seu «sentit humanista i cosmopolita».

Al començament constatava que redreçar una fama confusa resulta difícil, requereix molts esforços. Aquest detallat estudi de la llengua de Josep Pin i Soler, per les dimensions de l'anàlisi, per la ponderació del judici i per la personalitat del seu autor certifica que les reticències de les acadèmies catalanes cap al personatge i la seva obra han caducat. Tan de bo això n'afavoreixi una lectura nova, sense prejudicis.

DASCA, Maria: *Entenebrats. Literatura catalana i bogeria*, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2016.

MAGÍ SUNYER

Universitat Rovira i Virgili
magi.sunyer@urv.cat

Un estudi esplèndid, aquest de Maria Dasca. Deriva d'una tesi doctoral que probablement, atès que ja fa anys que es va llegir, ha deixar reposar, madurar. Tant si és així com si no, el resultat final és magnífic. Des d'un profund coneixement de bibliografia de disciplines molt diverses, hi examina amb solvència un dels tòpics vertebrals de la modernitat. Tal com anuncia en la introducció, parteix d'un «enfocament literari i lingüístic —amb manlleus de la retòrica, la semiologia, l'estètica de la recepció, la crítica estructuralista, postestructuralista i psicoanalítica, la historiografia de la literatura i la literatura comparada» i «amb aportacions de la sociologia, la filosofia, la medicina i els estudis jurídics». Des d'aquest molt obert plantejament, desplega un discurs científic i fluïd. S'ha de destacar que, exceptuant la part introductòria sobre la consideració de la bogeria en la història, que —era forçós que fos així— té caràcter de síntesi d'uns determinats textos, els coneixements adquirits en la preparació de l'estudi no s'abiquen en forma de resums d'aprenentatge sinó que s'apliquen de manera mesurada i precisa en el moment adequat, tal com només és possible si es parteix d'una sòlida interiorització conceptual.

El resum inicial sobre la conceptualització de la bogeria en la història, a partir de Plató i Hipòcrates, serveix d'introducció al tema en els segles XIX i XX, en què se centra l'estudi. Se subratlla la rellevància que adquireix a partir del Romanticisme, relacionat amb l'emergència del «jo» i amb els trastorns derivats de l'adapta-

ció de l'individu a la societat urbana industrial. El discurs sobre la bogeria, en les diferents manifestacions, parteix de la noció d'identitat, medul·lar en el món contemporani. El Romanticisme el connecta amb conceptes tan importants per a la modernitat com el sublim, la figura del geni i la de l'heroi i la teoria de l'entusiasme. Apareix el gust per l'experimentació en l'àmbit de l'anormalitat a través de la hipnosi, l'haixix, els exorcismes o la metempsicosi. És també a partir del segle XIX que, amb la creació de la psiquiatria, s'evoluciona contínuament en la concepció de l'«anormalitat», en el tractament mèdic i en les derivacions legals. D'especial rellevància resulta la delimitació terminològica dels estats anímics amb què, en un o altre grau, es relaciona: demència, neurosi, deliri, desequilibri, al·lucinació, quimera, *spleen* —*ennui*, tedi, mal del segle—, il·luminació i un llarg etcètera.

Maria Dasca segueix un mètode estricte i rigorós: cada mostra literària examinada s'analitza en el context corresponent, atesos tant els progressos de disciplines com la psiquiatria i la frenologia com la fundació de centres d'assistència mèdica i, sobretot, les diverses concepcions sobre la bogeria que se succeeixen, en la mesura que condicionen el tractament literari. De vegades l'estudi va més enllà dels límits autoimposats per assenyalar la importància que adquireix el tòpic en els anys seixanta del segle XX, per la confluència d'elements tan diversos com el desenvolupament de la farmacologia i la contracultura.

L'exposició introductòria es trava amb molt d'ofici, però l'aportació real del llibre està continguda en els cinc capítols que contenen l'anàlisi dels textos literaris catalans en què el tòpic té una presència més o menys destacable publicats entre els darrers anys del vuit-cents i 1939. L'ordenació és cronològica: «El segle XIX», «El Modernisme», «Els anys del Noucentisme», «El període d'entreguerres» i «L'avantguarda». En cada un, el teixit de l'argumentació procedent de la bibliografia general amb els resultats literaris concrets és sòlid i no deixa cap mena de dubte sobre la interiorització de conceptes adquirida, exterioritzada en un discurs ric i ple de matisos, no tan sols per la contínua exhibició de domini terminològic que s'explicita sinó, sobretot, per la particularització en cada text que s'analitza.

En la part de segle XIX, se subratlla que en els anys noranta el tema incideix en la idea d'anomalia de l'escriptor, a partir d'unes teoritzacions favorables: «a l'expressió del subconscient —Hartmann—, a l'evasió intuïtiva —Schopenhauer— o a la defensa de la volició individual —Nietzsche». El «cas Verdaguer» en visualitza una sèrie d'aspectes però és *La bogeria*, de Narcís Oller, la novel·la que desenvolupa la discussió sobre el tema. L'estudiosa declara, ja al principi del llibre, la significació que aquesta novel·la té en el context que treballa: «El punt de partida de l'estudi ha estat la novel·la *La bogeria* (1899) de Narcís Oller, que situa el concepte modern de boig en el centre del discurs literari i posa en relació alguns dels elements constitutius de la bogeria que seran desenvolupats en novel·les posteriors». En el Modernisme, i sobretot en el corrent simbolista i decadentista, o bé expressa una identitat escindida o l'alliberament de la voluntat. Es lliga, explícitament —fins i tot popularment, a través de la caricatura— a la consideració de

l'artista com a geni o boig. Santiago Rusiñol, al discurs de la tercera festa modernista de Sitges, reivindicava la condició de desequilibrat o de boig en oposició al seny atribuït al país. Allí la bogeria és l'element positiu que es correspon amb la poesia i l'art. Respecte al Noucentisme, se subratlla la institucionalització de l'assistència al malalt duta a terme per la Mancomunitat i que el motiu és negligit en literatura. Les manifestacions literàries, molt variades, del motiu en el període 1923-1939 s'expliquen a partir del conflicte del «jo» i del vincle amb l'espai social. És quan s'acusa l'impacte de les formulacions psicoanalítiques, sobretot en la literatura d'avantguarda.

Dues observacions sobre detalls que delaten el seu origen acadèmic. En el desplegament, amb tanta potència, d'un tema d'aquesta entitat, l'autora s'hauria pogut permetre falta una mica el respecte a les classificacions de la història literària, útils, necessàries, però enganyadores. No és que no les hagués hagut de tenir en compte, sinó més aviat que les hauria pogut oblidar quan no li convenien prou. Sobretot quan fa referència a textos d'escriptors que depassen la classificació en què els historiadors els han encauat o a aquells que en realitat no s'ajusten a cap etiqueta. El tòpic de la bogeria no té per què sotmetre's a classificacions alienes a la naturalesa pròpia. També, impulsada per un admirable domini de la literatura catalana del període —i de la bibliografia sobre cada autor i sobre cada text— de vegades s'esplaija en lliçons d'història literària i en petites anàlisis de contes i novel·les, documentades, magnífiques, però que, segons com, poden distreure el lector de l'argumentació central. Minúcies en un llibre que és una font d'estímul intel·lectual.

L'examen que s'hi realitza no es conforma amb les valoracions globals, sinó que desplega una pacient, minuciosa, revisió de cada text narratiu on la bogeria té algun protagonisme. A més de sobre els escriptors mencionats, elabora petites —i de vegades no tan petites— monografies sobre textos d'escriptors com Maria Vayreda, Caterina Albert, «Víctor Català», Joaquim Ruyra, Salvador Dalí, Francesc Trabal i molts altres, entre els quals, un Joan Puig i Ferrer que apareix i reapareix, sobretot per les novel·les de maduresa —i encara hauria obtingut un nou protagonisme si l'estudi s'hagués estès a la postguerra, amb personatges com l'inquietant Marcel Rombier d'*El pelegrí apassionat*. Amb els textos, s'evidencia la relació particular que el tòpic estableix amb cada corrent literari, amb gèneres com el fantàstic i amb tendències com el relat autobiogràfic dels anys vint i trenta. Cada peculiaritat és atesa en les circumstàncies que l'afecten, des de la sensibilitat de qui les ha treballat sense pressa, dedicant a cadascuna el temps que ha reclamat. Som davant d'un llibre intens, d'un estudi, tal com destaca Josep Murgades en el pròleg, resultat d'una «llarga sedimentació» sobre un tema essencial per comprendre la complexitat espiritual dels dos darrers segles. Maria Dasca ho sintetitza en les conclusions: amb la bogeria, «la literatura crea un espai que permet expressar una realitat convulsa, integrada per elements contradictoris i incomprensibles».